

RAPORT DESPRE SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE EFECTUATE LA MOIGRAD ÎN ANII 1939—1940

În anii 1939 și 1940, în calitate de membru corespondent al Comisiunii Monumentelor Istorice — secția pentru Transilvania, am inițiat și întreprins săpături arheologice pe teritoriul fostului centru roman de la Porolissum, în hotarul satelor Moigrad și Jac¹. Cercetările au fost îndrumate de Constantin Daicoviciu, pe atunci secretar al Comisiunii Monumentelor Istorice, secția pentru Transilvania. Domnia sa urma să facă, conform înțelegerii, o dare de seamă amănunțită în legătură cu rezultatele acestor săpături arheologice. Evenimentele din toamna anului 1940, mutarea Universității din Cluj și a institutelor ei la Sibiu, preocupările și sarcinile foarte numeroase de după război, l-au împiedicat să-și realizeze gândul². De aceea în cele ce urmează voi încerca să prezint un raport sumar în legătură cu rezultatele cercetărilor noastre³.

În vara anului 1939, lunile iulie și august, am organizat o tabără de școlari (străjeri) între 10—15 ani; numărul lor a fost aproximativ de 40 și erau adunați din tot județul. Conducerea lor a fost asigurată de mai multe cadre didactice (Ioan Lolici — profesor la Liceul de stat din Zălau; învățătorii Cristureanu, Cherecheș și Vanca din Jibou). Pentru cazarea copiilor au fost improvizate barăci, care au fost instalate pe o terasă orizontală situată la Nord-Est de latura scurtă a castrului de pe dealul Pomet, sub vârful numit „Besericuță”. Scopul taberei a fost instrucția străjerească și depunere de muncă obștească. Nu am avut fonduri pentru săpături arheologice.

Au fost cercetate următoarele părți din vechiul oraș roman:

a. La capătul terasei pe care se aflau barăcile de locuit ale copiilor, sub colțul de Nord al castrului de pe Pomet a fost identificat printr-o secțiune drumul roman (*Fig. 1/1*); el a fost apoi dezvelit pe o lungime de cca. 30 m (*Fig. 1/2*); lățimea drumului, construit din bolovani mari de piatră vulcanică, era de aproximativ 5 m. b. imediat la Nord-Est de marginea drumului, pe o terasă cu panta spre Nord-Est am identificat și dezvelit ruinele unei construcții; în încăperi au fost găsite urmele instalației de încălzire (hypocaustum). c. La aproximativ 500 m spre Nord de colțul castrului și de

¹ În legătură cu săpăturile executate la Moigrad înainte de 1939 vezi: A. Buday, în *ErdMuz*, 25, 1908, p. 337—348; idem, în *Dolg Cluj*, 2, 1911, p. 70—105; 3, 1912, p. 60—; 5, 1914, p. 67—105; 6, 1915, p. 5—111.

² O parte din datele în legătură cu săpăturile din anii 1939—1940 au fost menționate de C. Daicoviciu în articolul său despre Porolissum din *RE*, XXII, 1951, col. 265—270.

³ Citeva informații în legătură cu aceste săpături am mai dat și în *ActaMP*, 2, 1978, p. 391—392.

porțiunea de drum dezvelită (spre casa lui Gheorghe Tamba), curățindu-se terenul de tufe, s-au găsit ruine de construcție din care au fost scoase un altar votiv, un fus de coloană și un capitel⁴ (Fig. 3/1; 2/1—2). d. în diferite puncte de pe pășune au mai fost executate sondaje mai mici, scoțându-se la iveală urmele unor construcții marcate de ruine cu piatră, mărtar și cărămizi. Din diverse puncte au fost adunate de la suprafață cărămizi cu ștampilă, fragmente de pietre cu inscripție, monede, obiecte din bronz, fragmente de la vase din lut⁵. Dintre materialele scrise menționez niște altare din piatră calcaroasă de culoare albă pe care au fost incizate inscripții latine într-o manieră care îmi sugerează că sînt falsuri din evul mediu tîrziu.

În vara anului 1940 aveam intenția să executăm lucrări mai ample. Au fost construite din vreme două pavilioane din lemn acoperite cu țigle; capacitatea lor de locuire era de 80 de persoane. Ele au fost așezate pe aceeași terasă unde fuseseră barăcile din anul precedent. Între ele a mai fost construit un pavilion pentru personalul științific. Acestei din urmă construcții i s-au mai adăugat altele care aveau destinația de a servi ca bucătărie, magazie de alimente, etc. Toate aceste construcții au fost realizate din contribuțiile benevole ale comunelor din județul Sălaj. Scopul a fost crearea unei tabere de vară permanente pentru elevi. Încă înaintea începerii săpăturilor o furtună puternică însoțită de descărcări electrice a distrus ultimul pavilion dinspre Est (sub „Besericuță”) care nu a mai putut fi folosit. Săpăturile propriu-zise au început la 5 iulie și au durat, cu întreruperi, pînă la 20 august. Forța de muncă a fost alcătuită din 12 premilitari puși la dispoziție de Prefectura Județului Sălaj și 40 de elevi adunați din tot județul. Lucrările de cercetare au fost conduse de Constantin Daicoviciu sub supravegherea personalului de la Institutul de Studii Clasice al Universității din Cluj (Marius Moga — care a stat permanent; D. M. Teodorescu, M. Macrea, I. I. Russu, O. Floca care au stat intervale mici de timp).

Au fost executate lucrări de cercetare în următoarele puncte:

- a. Pe dealul Măgura au fost executate sondaje care au dus la descoperirea unei cetăți dacice. Lucrările de aici au fost conduse de M. Moga
- b. La castrul roman de pe dealul Pomet s-au executat secțiuni în mai multe puncte:
 - fiecare latură a fost secționată pentru a se găsi zidul de incintă
 - pe latura de Nord-Vest a fost identificat unul din bastioanele porții
 - a fost executată o secțiune și la poarta de Nord-Est
 - în colțul de Est al castrului, locul numit „Besericuță” au fost executate secțiuni, dar nu s-au găsit ziduri, ci numai obiecte mărunte
 - mai jos de centrul castrului s-au identificat urmele unei construcții

⁴ Materialele apărute în acest an au fost transportate la Zălau și depozitate în Muzeul Astrei.

⁵ Lucrările au fost îngreunate de faptul că terenul a fost împărțit prin împroprietărea țăranilor și era în mare parte cultivat cu cereale. Se hotărîse deja și se ceruse exproprierea terenului însă evenimentele ce au urmat dictatului de la Viena au pus capăt dorinței noastre de a continua lucrările.

c. Pe valea Ursoaii, între Măgură și dealul Ursoaei, C. Daicoviciu a identificat urmele zidului și valului care apăra orașul

Obiectele mari descoperite au fost transportate la Zălau fiind adăpostite (pietre sculptate, monumente, inscripții) sub intrarea în curtea Liceului de stat. Obiecte mai mărunte (monede, geme, fibule, etc.) fie au fost duse la Muzeul „Astrei”, fie mare parte au rămas în casa de adăpost construită pentru personalul științific de unde apoi au dispărut.

Imposibilitatea continuării acestor cercetări ne-a privat de puțința de a publica și prezenta rezultatele muncii noastre.

LEONTIN GHERGARIU

BERICHT ÜBER DIE AUSGRABUNGEN DER JAHRE 1939 UND 1940 IN MOIGRAD

(Zusammenfassung)

Der Verfasser legt eine Übersicht der in Sommer der Jahre 1939 und 1940 im Gebiete des alten Porolissum durchgeführten Ausgrabungen vor. Die Untersuchungen erfolgten durch freiwillige Arbeitsleistung der Schüler. Es werden festgestellt: der Römerweg längs der Nordost Seite der Römerlagers von Pomet; der Römerlager von Pomet mit dem Tor an der Nordwest- und Nordostseite und Bauten in seinem Inneren; verschiedene Bauten auf den Nordost- und Nord Terrassen des Lagers. Inschriften, Rundskulpturen und zahlreiche kleinere Gegenstände wurden zu Tage gefördert. Sowohl die am Ort verbliebenen, als auch die in Museum der „Astra“ nach Zălau gebrachten Materialien verschwanden grösstenteils während des Krieges.

Fig. 1. 1. Secțiunea executată lângă colțul de N al castrului și dezvelirea drumului în porțiunea identificată. 2. Vedere al porțiunii de drum dezvelite.

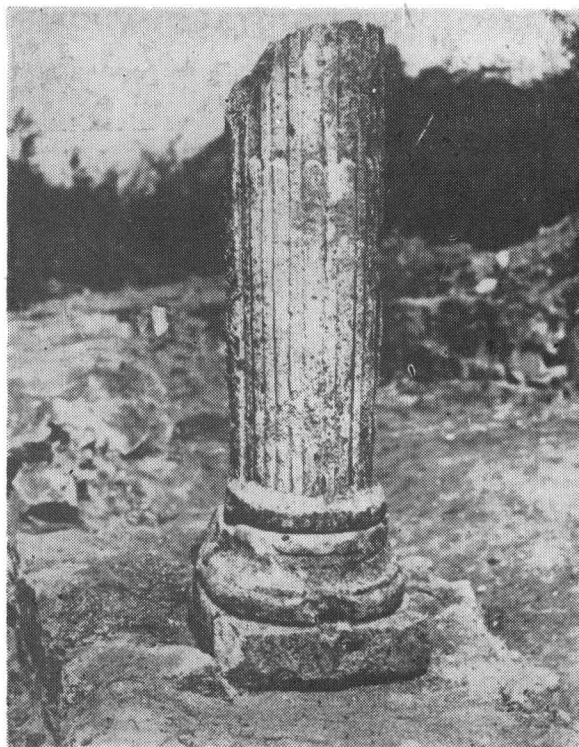
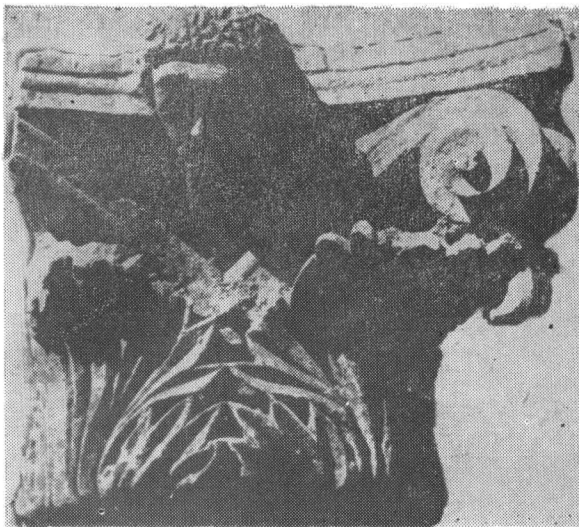

Fig. 2. 1. Capitel de coloană. 2. bază și coloană descoperite în zona templului.

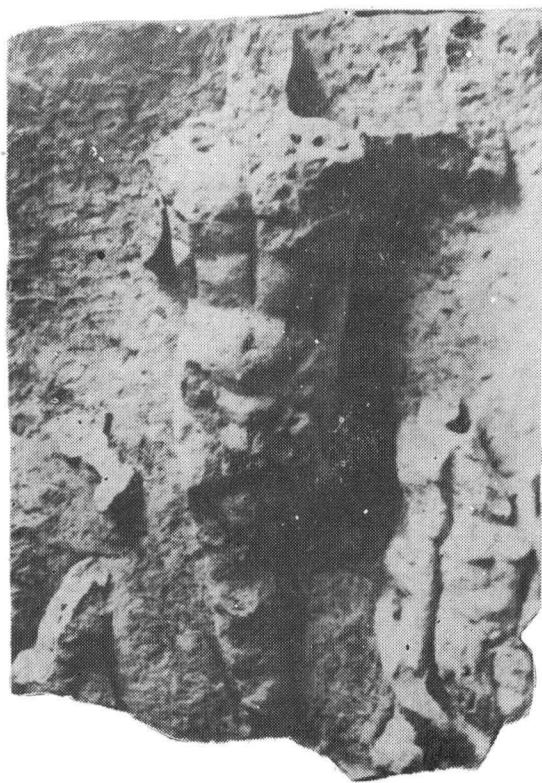
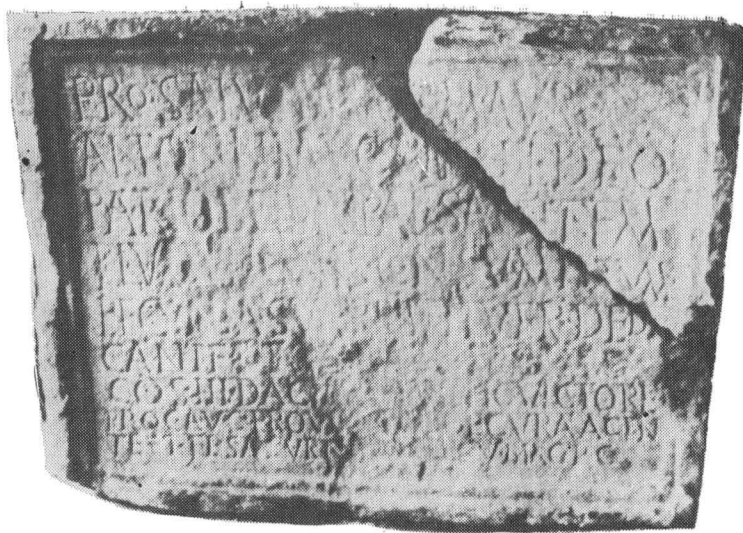

Fig. 3. 1. Inscriptia descoperită în interiorul templului.
2. Reprezentare în piatră a lui Liber Pater descoperită în zona templului.